

DEK

DEMOKRATİK EĞİTİM KURULTAYI

1977

Ankara Kadınlar Derneği Adına :

GÜLAY TÜRKYILMAZ

KADINLARIN EĞİTİM SORUNLARI

- panel -

töb-der

TÜSTAV

KADINLARIN EĞİTİM SORUNLARI

GİRİŞ :

Kadınların eğitim sorunları çok yönlüdür. Bu güne kadar yapılan araştırmalarda, ağırlıkla, kız çocukların devletin sağladığı eğitim olanaklarından yeterince yararlanamadığı gerçeği, istatistik sayılar verilerek ortaya konmuştur. Ancak, sorunun son derece önemli diğer boyutu, çeşitli kitle iletişim araçlarıyla çocukluktan itibaren kadınlara aktarılan emperyalizmin yoz kültürüyle kuşaktan kuşağa geçen feodal değer yarılarıdır.

Konuşmada daha çok bu konu üzerinde durulacak, dış dünyayı kavrama ve değerlendirmede büyük ölçüde bu çarpık kültürün etkisi altında kalan kadınların düşünüş biçimleri, kendilerine ne gözle baktıkları ve yaşantılarını yönlendiren temel amaçların neler olduğu açıklanmaya çalışılacaktır.

Emekçi kadınları bilinçlendirme uğraşı veren demokratik örgütlerin başarıya ulaşabilmelerinin ön koşulu ise içinde çalıştıkları kitlenin hangi eğitim sürecinden geçerek ne tip bir düşünüş tarzını benimsediğini bilmektir. Onların, gerçek kurtuluşlarının kadın

erkek omuz omuza verecekleri mücadelede, emekçi halkın kurtuluşu ile birlikte olacağına bilincine varmalarını belirleyen de bu olacaktır. O halde, emperyalizmin yoz kültürünü ve feodal değer yargıların daha ayrıntılı incelemenin taşıdığı enöm ortaya çıkmış demektir.

ÜLKEMİZİN SOMUT EKONOMİK VE SİYASİ DURUMU - EMPERYALİZMİN KÜLTÜR POLİTİKASI VE KADIN

Ülkemiz dışa bağımlı yarı-sömürge bir ülkedir. Zayıf olan yerli burjuvazi baştan emperyalizme bağımlı kılınmış, ülkemizde Kapitalizm yukarıdan aşağıya inşa edilmiş olup çarpık niteliktedir. Öte yandan feodalite alt yapıda tümüyle tasfiye edilmemiş olup üst yapıda feodal değer yargıları ve kurumları varlığını devam ettirmektedir. Bir avuç azınlığın, dışa bağımlı yerli tekelci burjuvazi, toprak ağaları ve tefeci tüccarların oluşturduğu, gerici egemen ittifakın yönettiği geri bıraktırmış ülkemizde alt yapıya uygun olarak oluşmuş üst yapıyı inceleyeceğiz. Bu üst yapıda, alt yapıya egemen olan emperyalizmin üst yapıda kendine bağımlı olarak geliştirdiği kültür etkilerini inceleyeceğiz.

Alt yapısında, tasfiye edilememiş feodal kalıntılarla birlikte çarpık kapitalist ekonominin hakim olduğu ülkemizde, üst yapıda emperyalizmin kültür politikasına göre belirlenmiş çarpık bir kültürel oluşum ve feodal değer yargıları hüküm sürmektedir. Emperyalizm pültürünü ülkemize sokarken onu geri bıraktırmış ülkelere özgü bir şekilde çarpıttığı gibi, bir de ülkemizin feodal üst yapısına göre daha da çarpıtmış-

tır. Bu kır kesiminde, kentlerin kenar mahalle kesimlerinde değişik değişik özelliklerle kendini göstermiştir.

Kız çocuğu aile içinde verilen eğitimden başlayarak, «fotoroman kültürü» diye adlandırılabilir, özellikle genç kızlara yönelik yayınlarla sürdürülen ve böylece aileden aktarılan geleneksel düşünüş tarzı ile bütünleşen bu emperyalist kültürün etkisiyle kadınların «yaşamlarının tek amacı» haline gelen «evliliğe» bakış açılarını; Kız Çocuklara Aile İçinde verilen eğitim, Devletin resmi eğitim Politikası, Genç Kızlık Döneminde Kitle İletişim araçlarıyla eğitim, evlilik öncesi, evlilik, evlilik dışı ilişkiler başlıkları altında inceleyeceğiz.

KIZ ÇOCUKLARA AİLE İÇİNDE VERİLEN EĞİTİM :

Kapitalist sistemde kadın dışarıda çalışıyor olsa bile, ona öncelikle anne ve ev kadını gözüyle bakılır. Kadının üretim süreci içindeki yeri, görevleri, ev içindeki yerine, görevlerine tabidir. Yani çocuğu olduğunda veya kocası istemediği takdirde, işini bırakır, çalışmayabilir. İnsan yaşamının temel yönü sosyal yaşamdır. Çalışma zevkini aşıl原因, sürekli sevinçler veren şeyde yaratıcı çalışmadır. Ve bu yaratıcı çalışmanın toplumsal olması gereklidir. Oysa kadınların evde yaptıkları işler sadece o ailenin bireylerine seslenir. Kapitalist sistemin düşünüş tarzı, evde erkeğine, çocuklarına en iyi hizmet eden kadının, tek mutluluk kaynağının bu olması gerektiğini, en ufak yaşlardan başlayarak zihnine kazır Evlilik kadın için tek amaç haline gelir.

Kadınların daha sonraları toplum tarafından kendilerine verilen rolleri benimsemeleri çocukluktan itibaren edindikleri eğitime bağlıdır. Bir -beş yaş arasın-

daki çocukların aile içi eğitiminde belli başlı dört eğilim göze çarpmaktadır.

1 — Anneler kızlarının dış görünüşüne büyük önem vermektedir. Saçları, giysileri ve benzeri üzerindeki dikkat, daha sonra toplumun kadının güzel olup olmamasına verdiği önemle özdeşleşmektedir.

2 — Çocukların dikkati büyükler tarafından «uygun» amaç ve faaliyetler üzerinde yoğunlaştırılmaktadır. Bunun en belirgin örnekleri oyuncaklar ve oyunlardır. Bunlar çocuğun gelecekteki ilgilerini, yeteneklerini ve rollerini yansıtır. Oğlan çocukların oyuncakları daha aktif ve tekniktir. Arabalar, trenler, uçaklar uzay adamları, kimya takımları, minyatür mikroskoplar gibi. Kız çocukların oyuncakları daha az aktif olup, kadınların geleneksel rolleriyle yakından ilgilidir. Örneğin bebekler, bebek evleri, çay takımları, minyatür fırınlar, tavalalar, tencereler. Oğlan çocukların oyuncakları, özellikle askeri oyuncaklar, onlara plan yapma, tuzak kurma, strateji hazırlama olanakları tanır. Daha sonra oğlan çocukların fen dallarına ilgi duymaları hiç şaşırtıcı olmamaktadır.

3 — Büyüklerin çocuklardan söz ederken, onları över veya kızarken kullandığı dil, çocukların zihninde kavramsal oluşumlara yol açar. Örneğin kız çocuklara «aman ne şirin, ne güzel şey bu böyle» denirken oğlan çocuklara «aman ne zeki, ne akıllı» veya «ne yaramaz» diye nitelendirmelerde bulunulur.

4 — Çocukların ev içinde yaptığı işler, onların gelecekteki rollerine uygundur. Kızlar ev işlerine yardım eder, ufak kardeşlerine bakar, oğlan çocuklar çarşı işini, tamir ve inşaat işlerini üstlenir.

Görüldüğü gibi kadınla erkek arasındaki karakter farkı doğuştan gelen bir şey olmayıp, çocuğa verilen eğitim sürecinde sonradan kazanılan bir takım özelliklere bağlıdır. Bu özellikler sosyal çıkarılara bağlı bir takım tarihsel şartlanmalardır. Biraz daha açarsak, kadınlara özgü nitelikler olarak tanımlanan nazik, duygulu, uslu, çekingen, rekabetten uzak, itaatkar ve bağımlı olma gibi özelliklerin özünde sınıfsal olduğu gerçeği ortaya çıkacaktır. Çünkü bu özellikler egemen sınıfın ahlak anlayışı çerçevesinde geliştirilmiştir. Öte yandan erkeklerin güçlü, saldırgan, kendine güvenen ve insiyatif kullanan kişiliklere sahip olmalıdır. Aynı anda, bağımsız rekabetçi, hırslı olmalıdır. Bu «ideal» erkek özellikleri, kapitalist sistemde başarı için gerekli özelliklerle çakışmaktadır. Oysa «ideal» kadın özellikleri onları bu rekabetçi ekonomik sistemin dışına itmektedir.

Burada dikkat çekilmesi gereken nokta, kapitalist toplumun en önemli üstyapı kurumlarından biri olan ailenin niteliği ve aile içinde kadının işlevidir. Varolan düzeni sürdürmede, egemen ideolojiyi çocuklara aktaracak en önemli öğeler kadınlar olduğundan kızların büyüyüp, kendilerine verilen kadınlık rolünü benimsemelerine çok dikkat edilir. Çocuklara gelenekleri, dinsel inançları, kendi anasından bellediği şeyleri öğreten kadın, sosyal geleneğin bir kuşaktan ötekine aktarılışındaki görevini yerine getirmiş olur. Geleneğin sürdürülmesi ve korunmasındaki en önemli etken anadır. Kapitalizm kendi kendinin devamı için gerekli koşulları, bu aile kurumu, bu anlayış üzerinde yeniden üretir. Aynı biçimde toplum ve kapitalist üretim tarzı, kadın ve erkeklerdeki uygun karakter özelliklerinin yeniden yaratılmasına dayanır. Böylece ka-

dınsı rolleri değiştirmek, doğal, iyi, saf olan birşeye zarar vermek olarak gösterilip, kadınların bağımlılığı, onlara uygulanan baskı sürdürülmeye çalışılır.

Televizyon, radyo, kitap, gazete, sinema vb. kitle iletişim araçları, kız çocuklara aile içinde verilen ve geleneksel rollerini benimsemelerine yönelik eğitimi pekiştirici yayınlarla doludur. Bu yayınlarda, anne tek-düze bir yaşantı içinde görülür: bütün zamanı yemek pişirmek, yatakları yapmak, temizlik, yıkama, t, di-kiş ve örgüyle, erkeğine ve çocuklarına hizmetle geçer. Ev dışına çıktığında bu sadece alışverişe gitmek içindir. Baba, parayı kazanandır. İşe gider ve döner, arabayı kullanan, evi boyayan, çocuklarla oynayan odur. Boş zamanlarında annenin hiç ilgilenmediği bir işi yapar, gazete okur. Elbette kız ocuk annesine, oğlan ocukda babasına yardım eder bu yayınlarda.

Böylece şartlandırılır genç beyinler ilerde üstlenecekleri rollere.

DEVLETİN RESMİ EğİTİM POLİTİKASI

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde kadın-erkek eşitliği ilan edilmiştir.

Anayasamız da kadın-erkek ayırımını reddetmektedir. Oyleyse kadın-erkek farkı gözetmeksizin bütün vatandaşlara, doğal yeteneklerini geliştirebilmele-ri ve hem kendi hemde toplum yararına kullanılabil-meleri için eşit olanaklar sağlanmış olması gerekir. Bu eşitlik ilkesi, eğitimin sosyal ve ekonomik amaçlarının kadınların eğitiminde de aynı şekilde etkili olmasını gerektirir.

Oysa toplumumuzda ve benzeri toplumlarda gryoruzki; kadının eğitimi hiç acımaksızın ihmal edil-

miştir. Anayasamızda kadını erkek eşitliği yer almakla birlikte kadınlar bugüne kadar eğitim eşitliği olanaklarından erkekler gibi yararlanamamışlardır. Yasal olarak değilse bile, geleneksel olarak erkeklerin eğitimi kadınlara göre daha önemli sayılmış, erkeklere öncelik tanınmıştır.

Toplumumuzun geçmişine baktığımızda, Osmanlı İmparatorluğu zamanından bu yana kızların eğitimi erkeklerin eğitiminden sonra düşünülmüş ve kızlara verilecek eğitim için ayrı bir amaç çizilmiştir. Görüyoruz ki eğitim alanında da kadınlar erkeklerden daha ağır bir eşitsizlik ve ayırımla karşı karşıyadırlar.

Okur yazarlık açısından Şehirle Köy ülkemizin Doğusuyla Batısı arasında olduğu kadar kadın erkek nüfusu arasında da büyük farklılıklar göze çarpmaktadır. (1)

1970 yılında okur yazar nüfusumuz 16,1 milyona ulaşmıştır. Bu rakam toplam nüfusun % 54,7'sidir erkeklerin % 69'u kadınlarınsa % 40'ı okur yazar durumundadır. Geçmiş yıllardan beri var olan farklılığın burada da % 29 olarak ortaya çıktığını görüyoruz.

1972-73 ders yılında İlköğretimde 2.963.745 erkek, 2.280.386 kız öğrenci olduğu saptanmıştır. Fakat genel nüfus içinde bu sayılar 7-14 yaşlarındaki erkek nüfusun %68'ini, kızların ise %50'sinin ilkokula devam edebildiğini göstermektedir. Türkiyede 6 yaşını bitirmiş her (2) çocuğun okula yazılması yasal bir zorunluluk olmasına karşın kadınların bu zorunlu ilköğretimden bile yararlanma olanakları erkeklere eşit olmamaktadır.

Orta öğretimde de kız çocukları erkeklere göre daha az sayıdadırlar, ve okulu terk durumu ilk okulda-

kinden daha yüksek bir orana çıkmaktadır. 1972-73 öğretim yılında, orta öğretimde 672,191 erkek öğrenciye karşılık, 258.146 kız öğrenci bulunduğu görülüyor. Yani erkek öğrenciler kız öğrenci sayısından 3 kat daha fazladır.

Yüksek öğrenime gelince, 1972-73 öğrenim yılında 136.016 erkek öğrenciye karşı 38.802 kız öğrenci bulunduğunu görüyoruz. Kızların yüksek öğrenim yapma olanaklarının da ne denli az olduğunu bu sayılar ortaya koymaktadır. İstatistik bilgilerinin ortaya koyduğu gibi erkek öğrenciler en çok sırayla; Sosyal bilimler, Mühendislik, Tıp ve Hukuk, kızlar ise; Tıp, Sosyal Bilimler, Edebiyat ve pedagoji alanlarında öğrenim görmektedirler (1972-73 öğrenim yılındaki durum). Gerek toplum içinde sağladığı prestij gerek kazandırdığı yüksek gelir düzeyi nedeniyle tüm gençler tarafından yeğlenen bir meslek haline gelen doktorluk dışında, kızların ağırlıklı sosyal alanlarda öğrenim gördüğü gözlenmektedir. Daha çok hizmet üretimine yönelik sosyal alan çalışmaları, kadınlara toplum tarafından verilen annelik ve ev kadınlığı rolüyle uyum halinde-dir.

KIZ TEKNİK ÖĞRETİM :

Osmanlı İmparatorluğundan bu yana, kadınların erkeklerden ayrılarak, «kendi cinslerine has mesleklerle» uygun bir eğitim görmeleri görüşü üzerinde durulduğunu belirtmiştik. Bu görüşün Cumhuriyet döneminde de kız enstitüleri ve kız teknik öğretim kurumları aracılığıyla sürdürüldüğünü görüyoruz. Üstelik mesleki ve teknik öğretimin amacı, kadına cinsine uygun bir meslek vermek bile olmamış, yalnız-

ca annelik ve ev kadınlığı ön plana alınmıştır. Kadınlara da erkekler gibi ekonomik hayatta üretici yetenekler verme ve bu konuda eğitime çok sonraları ve ancak bir yan amaç olarak düşünölmüş ve yetersiz kalmıştır.

Bir meslek okulu olarak belirtilmesine karşın kız enstitülerinin amaçları «kızlara evlerine sağlıklı, düzen ekonomi ve zevk kurallarına uygun olarak, çekip çevirme yollarını gösteren teorik ve pratik bilgileri vermek, ileride neş'eli, mutlu bir yuva kurmalarını sağlamak ve dolayısıyla onları memleketin sosyal kalkınmasına yardımcı hale getimektir.» şeklinde açıklanmaktadır. Kızlarımızın memleketimizin sosyal kalkınmasına yardımcı olmaları, neden böyle dolaylı bir yoldan planlanmaktadır? Ülke kalkınmasına direkt katkılarının olacağına güvensizlik neden?

7. M.E.Ş.'da bu okulun amaçları şöyle belirtilmiştir: «Türk kadınlarını;

a) Milli kültürü benimsemiş, aile ocağına bağlı evinin ihtiyaçlarını beceriklilik ve uyanıklıkla karşılayabilen iyi zevceler, bilgili ve şefkatli anneler,

b) Çevrenin yaşama şartlarını geliştirmek için sosyal faaliyetlerde görev almaya istekli; sanat zevkini yaymak, geliştirmek ve günün ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde kendi alanında uygulamak yeteneğine ulaşmış mesleki bilgi ve becerilerini memleket ve ekonomisine kullanan, zamanını ve enerjisini değerlendiren üretici yurttaşlar olarak yetiştirmektir.

«Bu amaçlarda demokratik bir eğitimde, Bilimsel Eğitim amaçları yerine, bir takım ahlaki değer endişelerinin rol oynadığı görölmektedir. İyi zevce, iyi anne

olmak, sosyal faaliyetlerde görev almak gibi hususlar, ancak belki bir halk eğitimi konusu yapılabilir. Fakat eğitim sistemine sokulmaması gerekir. (1) (Dr. Sevim Tunç Eğitim Eşitsizliği)

Bu tür bir öğrenim sürecinden geçmiş bir kadın hiç öğrenim görmemiş kadından pek farklı değildir. Manevi yeteneklerini, düşüncesini, zekasını kısaca her şeyini günlük ev işlerinde tüketir. Dar bir çevre içinde, tekdüzen günlük işler arasında tutsak kalan kadının zekası ve yetenekleri elbette gelişemez. Oysa, kız enstitülerimizin «...Aile ocağına bağlı, evinin ihtiyaçlarını becerililik ve uyanıklılıkla karşılayabilen iyi zevceler, bilgili ve şefkatli anneler» yetiştirmek şeklinde belirttikleri amaçları yönünde, bu tutsaklığa eleman hazırladıklarını görüyoruz.

Kız teknik öğretiminde, yetiştirme programına baktığımız zaman, bu öğretimde fonksiyonel eğitime henüz geçilmediğini görüyoruz. Bu durum, yani kadının iş gücünün değerlendirilerek bilgi ve yetenekleri yeterince verilmemesi, eşit eğitim olanakları konusunda kadının aleyhine bir durum yaratmaktadır.

GENÇ KIZLIK DÖNEMİNDE KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARIYLA EĞİTİM :

Çocuklukta çeşitli yayınlarda ırksal ayırım, erkek-kız cinsel ayırımı vurgulanarak olayların açıklanması, genç kızlık döneminde hayatın pek çok yanının saptırılarak aktarılması ile devam eder. Bu dönemde dergi gaezte romen sinema TV gibi kitle iletişim araçları daha bir önem kazanır. İlkokuldan sonra öğrenim olanağı bulamayan yüzbinlerce genç kız eğitimini bu tip yayınlarla sürdürür. Bu yayınlarda devletin eğitim po-

litikasıyla da hiçbir uzlaşmaz konumu yoktur; Kız öğrenciler için eğitim kurumları olarak yaygınlaştırılmak istenen Kız Enstitülerinde iyi bir ev hanımı olmak için gerekli bilgiler verilir, biçki dikiş, yemek, şapka, çiçek yapımı... Dergilerin çoğunda da amaçlanan budur zaten: Genç kızların hayatın bir yönü ile şartlandırılmaları.

Kişiliğinin oluşum içinde bulunduğu, çevresindeki olayları kavramaya, bilgilenmeye başladığı bu dönemde genç kızlara öğrenim yerine sunulan resimli dergiler romantik aşk hikayeleri ile doludur.

Hikayelerde genellikle fakir kızın zengin erkeğe aşık olup ona ulaşabilmesi gibi hiçbir toplumsal gerçeğe uygun olmayan konular işlenir. Sınıflararası ilişkilerin yansıması, hatta en ufak bir soruna rastlanmaz bu olaylarda. Böylesi hikayeler kızlara yepyeni, olağanüstü güzellikte mutlu bir yaşam göstererek onları hiçbir zaman ulaşamayacakları hayat şartlarına özendirir, ümitlendirirken gitgide kuvvetlenen bir «sınıf atlama» özlemi yaratır. Bu özlem köyden kente göçmüş, evde oturan, emekçi ya da küçük burjuva kızların kendi sınıflarına yabancılaşmasına neden olur. Kendi sorunlarını, ezilmişliklerini göremezler. Sınıf bilinci edinmeyen emekçi, kitlesel kurtuluş yerine bireysel kurtuluşu yeğleyecektir. Genç kızlar için bunun tek yolu zengin bir erkekle evlenmek olarak gösterilmektedir.

Bu hikayeler kızları, bir erkek olmadan yaşamlarını sürdürmeleri olanaksız varlıklar biçiminde göstermekte ve kızların bunun dışında konulara ilgi duyaabilecek bağımsız bireyler olabileceği düşüncesine yer vermemektedir. Resimli hikayelerde kadına meta gö-

zyle bakan dünya görüşünün en açık örnekleri sergilenmektedir. Kadın zgrlg hareketinin İngiltere, Amerika gibi kelerde saptırılarak yaygınlaşmasından sonra bu ülkelerdeki çizgi romancılar bunları karikatürize ederek alaylı bir biçimde hikayelerine yansıt-mışlardır.. (3)

Dergilerde güzellik, moda ve makyaj üzerine gt-lerde geniş olarak yer almaktadır. Sürekli olarak gzelleşmenin gerekliliği, makyaj yapılmasının da güzelliğin tek şartı olduğu vurgulanır. Çeşitli nedenlerin yanısıra «emeğe yabancılaşma»nın bir sonucu olarak, üretimin bazı evrelerinde olan kadınların makyaj yapma gereksinimi bu dergilerin okurlarının çoğunu oluşturmalarını sağlar. rnek olarak tezgahtar kızlar, güzelliklerini işlerinin bir parçası olduğu için korumak zorundadırlar.

Ağırlıkla yeralan moda ve güzellik köşeleri kozmetik ve tekstil sanayilerinin yaygınlaştırılmasını, lüks tüketimi arttırmayı sağlayıcı örgütleri verirken bu sanayi ürünlerinin yol açtığı hastalıklara hiç değinmezler. Lüks tüketimin artmasını sağlayacak yollardan bir tamesi olan reklamcılıkta da kadın kullanılmaktadır. Müşteri çekici çıplak, makyajlı görünümü ile kadın satılmak istenen meta ile eşdeğerli bir malzemedir.

Yeralan yemek köşelerinden, pahalılık sorunu ile karşı karşıya kalmış okura her evde yapılması olanaksız yemekleri pişirmesi gtlenir. «Cemiyet Haberlerinde» ise verilen bilgiler hep sanayici, bakan, tüccar, it-halatı gibi bir avuç sömürücü zümrenin» nasıl ve kimlerle evlendikleri, nerelerde eğlendiklerine aittir. Bu dergilerin cemiyet, toplum kavramları içerisine me-mur, işçi, köylü emekçi halk girmez.

Dergilerde yeralan mektup köşesi genellikle karşı cinsten bir arkadaş bulmaya çabalayan genç kızların veya bazen oğlanların sorunlarını yansıtmaktadır. Bu mektuplar, dergideki elele sonsuz mutluluğa doğru yürüyen çiftin öyküsü ile tam bir çelişki içinde olmaktadır.

Kızların dergiler yolu ile şartlanmalarının yanında erkekler de kadına meta gözüyle bakan, onları cinsel doyum aracı olarak simgeleyen dergileri okumaktadırlar. Kızlar ve erkekler, yayınlarda farklı farklı değer yarguları ile şartlanmaktadır. Biri romantik aşk hikayeleri ile diğeri kadını erkekle eşit olmayan salt cinsel doyumları için gerekli olan varlıklar olarak düşünmeye zorlanmaktadır.

Diğer toplumsal bozukluklar, örneğin cinsel sorunlarda bu yayınların çalışanlar arasında yaygın biçimde okunmasını sağlar. Kapitalist toplumun bir sonucu olarak sağlıklı bir cinsel yaşama sahip olmayan genç erkekler, ister istemez emperyalizmin kültür politikasının araçlarından olan müstehcen yayınların kurbanı olmaktadır.

Sinema, TV, açık saçık yoz birleşmenin sergilediği filmler, toplumsal olayları yansıtmayan dizilerle dergilerin yaymaya çalıştığı, yoz kültürü oluşturma çabasına katkıda bulunmaktadır. Bu yolla egemen güçlere karşı çıkmayan, «sömürüye evet» deyen bir kuşak yetiştirilmiş olunmaktadır.

KIR KESİMİNDE EVLİLİK ÖNCESİ KIZ-ERKEK İLİŞKİLERİ :

Kır kesimlerinde kız ve erkek çocukları büyütülürken ayrı ayrı özelliklerle yetiştirilirler. Erkek, ba-

basının soyunu sürdürüp toprağını ve işlevlerini devralacaktır. Kız ise belli bir yaştan sonra «el kapısına» varacaktır. Buldukları toplumda yerleri bu olan erkekler ve kızlar buna göre yetiştirilirler. Erkeklerin a-tak, işbilir, güçlü, kuvvetli olması beklenir ve ona göre yetiştirilir. Kızlar ise sessiz, başı önde, büyüklerinin yanında az konuşan, çekingen bir şekilde yetiştirilir. İyi ekin biçmesi, iyi inek sağması, dikiş ve örgü bilmesi aranan özelliklerdir, kızda. Kızlara kimse ile ilişkide bulunmaması öğütlenir küçük yaştan. Böyle birşey olursa onu kimsenin almayacağı, evde kalacağı belletilir. Evlilikten başka geçim yolu olmayan kızların bazen çıkmazlara sürükler bu gelenekler. Eğer kız birisiyle ilişkide bulunmuşsa, ve bu da duyulmuşsa kız bu erkekten başkasına varamaz. Hele ileri gidip cinsel ilişkide bulunmuşlarsa sonuç en çok kızın aleyhine olur. «Aile şerefini kirlettiği» için en ağır bir biçimde cezalandırılır. Özellikle Doğu ve Güney Doğu Anadolu yörelerimizde. Feodal alt yapının kalıntılarının söz konusu olduğu bu bölgelerimizde insanlar arasında feodal ilişkiler yürürlükte-dir.

Evlilikte kadında aranan en önemli şey el değmemişliğidir. Kadının tek ekonomik garantisi olan be-kareti onu değerlendirmede en ön plandadır.

Evlenmede, kadını eş seçiminde özgür değildir, genellikle,. Onun yaşam arkadaşını babası-anası seçer. Evlenme bir iş antlaşması kabul edildiğinden ana-baba kızların en çok başlık veren kimseye verirler. Köylerde evlilikte etkin bir rol oynayan başlık mekanizması kadının bir mal gibi alınıp satıldığını kanıtlar. Kız evlenene kadar baba ocağında barınmış ve çalışmıştır. Baba bu masrafları erkek tarafından, başlık parası

şeklinde ister. Erkek tarafından verilen başlık ona pek zarar vermemektedir. Nitekim kız evlendikten sonra kocasının tarlasında ücretsiz olarak çalışacak, ona mirasını ve soyunu sürdürmesi için çocuklar doğuracak, akşamları da kocasını cinsel yönden tatmin edecektir.

Kır kesiminde evlenme olayının başka yönleride vardır. Başlık veremeyen ancak birbirlerini seven gençler söz konusu olduğunda çeşitli kaçma, kaçırılma olayları doğmaktadır. Ve bir çoğu geleneksel nedeniyle kanla sonuçlanmaktadır. Sonuç yine kadının aleyhinedir.

Kadında belirleyici olarak cinsel namusu, bacak-arası namusu ön plana alan feodal gelenekler, sevdiği ile kaçma olayı dışında kadına zorla tecavüz olayı karşısında yine en önce kadını cezalandırır.

Kır kesiminde evlilikte aile içinde ve evde kararsahibi erkektir. Kadın sadece denilenleri yapar, en sonra fikri sorulur, fakat uygulamak için değil, laf olsun diye. Kadın «saçı uzun aklı kısadır». «Elinin hamuru ile erkek işine karışamaz»dır. Yolda, tarlada »eksik etmek» olduğu için iki üç adım kocasının ardından yürür.

Bir de kır kesiminde evlilikte, toprak ağalarının bulunduğu Doğu ve Güney Doğu Anadolu yörelerinde çok karılı evliliklere rastlanmaktadır. Çok karılı evlilik ücretsiz el emeği, erkeğe sağladığı prestij ve cinsel doyum açısından geçerliliğini korumakta olup, Doğu Anadolu'da % 5'e çıkmaktadır. (Dr. Selim Timur a.g.e. s. 93)

Kır kesiminde evlilik dışı cinsel ilişkilere bir göz atarsak, bu olayda yine en ağır cezayı kadın görür. Erkek toplum tarafından dışlansa da, kadına uygulanan ceza aynı şiddetle erkeğe uygulanmaz.

Fuhuşa yönelik evlilik dışı cinsel ilişkiler, genellikle ekonomik koşullardan temelini alır. Kadın geçindirecek kimsesi olmadığında yaşaması için çevre tarafından etini satmaya zorlanır. Bu olay özellikle toprak ağalığının olduğu kesimlerde, kocası askerde kalan, ölen, yoksul kadınlar açısından meydana gelir.

Köyden Kente Göçüş, Kentte Kenar Mahalle Kesimlerinde Evlilik Öncesi, Evlilik Dışı İlişkiler

Kır kesiminde az topraklı yoksul köylüler ve topraksız yoksul köylüler yaşam koşullarının ağırlaşması ve gelir getiren kaynağın bunu karşılayamaması sonucu kentlere göç ederler. Kente gelen bu insanlar ya ufak bir dükkan açarlar, ya da işçi, geçici işçi olarak çalışırlar. Köyden gelen topraksız köylüler çoğu kez inşaat işçiliği, hamallık gibi geçici işler yaparlar. Kimi kez işsiz olan ,lumpen proleterya denen bu ufak kesimler genellikle toplu hareket ederler, çalışılırlar, akşamları bir göz gecekonduya doluşup yatarlar. Paraları olmadığı için evlenemeyen bu insanlar kentin havasını, olaylarını, insanların umarsız seyrederek. Bazan aniden depreşiveren ancak gidirmeleri gerektiğini içgüdüsel olarak düşündükleri cinsel yönleini devlet,çe kurumlaştırlan ve korunan genelevlerde çoğu ekonomik nedenlerle düşmüş, içi boşaltılmış kadınlarla duyarsızca giderirler.

Kente gelen köylü kesiminin büyük bir çoğunluğu işçi olup kenar mahallelerde gece kondularında oturur-

lar. Erkek evin geçimini sağlamaya çalışır. Ancak, yaşam koşulları ağırlaşmaktadır. Henüz atılmamış feodal gelenekler ve feodal değer yargıları kadının dışarıda çalışmasına izin vermez. Ama ne varki çarpık kapitalizmin ağır koşulları bu değer yargılarını yerden yere çalar. Kadın da çalışmaya başlar. Patronların ucuz el emeği kaynağı olur. Kadın çalışma hayatına atılmakla, ev içinde ekonomik bağımlılık sonucu oluşan, kocası karşısındaki güçsüzlüğünü, görelilik olarak azaltır. Ancak çalışması onun tüm sorunlarını çözemez. Çünkü dışarıda onu iki tür sömürü beklemektedir; Hem cinsel, hem de emeği yönünden sömürülme.

Şimdi bu kesimlerde yaşayan genç kız ve erkek ilişkilerine geçelim. Bu kesimlerdeki genç kızlar genellikle yoksulluktan ve kız oldukları için okutulmamış olup bir meslekleri yoktur. Sabahtan akşama kadar evde oturan bu kazar burjuva yayın organlarının etkisinde kalmaktadırlar. Okuduklarının etkisiyle yabancı oldukları zengin çevrelerin yaşamlarını ve insanların maceralarını hayal etmektedirler. Çoğu zaman «zengin ve yakışıklı bir koca bulma», «zengin olma» sevdalarıyla olmadık maceralara girişmekte çoğunlukla düzenin çirkef kurumlarına düşmektedirler.

Bu kızların köy kesimindeki kadar baskı olmasa da erkeklerle ilişkileri olması hiç hoş karşılanmaz. Bekaret onlar için de tek ekonomik garantidir. Bunu yitiren genç kız dışlanır ve nihayet toplumun dışına «düşer».

Bazen bu kızların bir kısmı aile geçimine katkıda bulunmak için berber yanında, mağazalarda vb. yerlerde çalışmaktadırlar. Buralarda zengin müşterilerin

yoktur-iyi yürümeye, iyi giyinmeye, konuşmaya, süslenmeye önem verirler. Yaptıkları tahsiller İyi bir koca bulup, kocalarına prestij sağlamaları içindir, yoksa üretime katkıda bulunmaları için değil. Erkeklerde aradıkları centilmenlik, iyi dansetme ve en önemlisi paralı olmalarıdır. Bu nedenle, mekaniklik içinde birbirine benzeyen, kişiliksiz ancak biçimleri düzgün insanlarla yoz ilişkilere girerler. Sonuçta miraslarını devam ettirme nasıl gerektiriyorsa öyle evlenirler. «Bir sanayicinin kızı bir iş adamının oğlu ile evleniyor». Evlilikler tamamen çıkara dayanır.

Tüm kapitalist toplumlarda olduğu gibi ülkemizde de tek eşli evliliğin çıkar birliğine dayanan özü, çifte ahlak anlayışını getirir. Kadınlar ve erkekler için farklı ahlak değerlendirmelerini içeren bu anlayış, bir yandan soy ve mirasın devamı yani özel mülkiyetin devamı için tek eşli aileyi korur, diğer yandan fuhuşu ve bunun kurumlarını geliştirir. Özel mülkiyetin çıkışıyla varolan fuhuş, ülkemizde tek eşliliğin yani monogaminin tamamlayıcısıdır. Ancak fuhuş sonucu aşığılanan kadın ve erkek, insan onurudur.

TALEPLER

Kadınların sınıflı toplumlara özgü baskı ve sömürden kurtulabilmesi için, erkeklerle birlikte omuz omuza bağımsızlık, demokrasi, sosyalizm mücadelesine katılması gerekmektedir. Kadınların kurtuluşu, emekçi halkın kurtuluşundan ayrı gerçekleşmez. Ancak sosyalist düzen, kadınlara toplum içinde layık oldukları onurlu yeri kazanmalarını sağlayacak olanakları hazırlar, kadınları küçük gören, aşağılayan ideolojilere karşı savaş açar. Esas çözümün sınıfsız toplumda

yaşam tarzlarına kapılarak kendilerini erkeklere pahalı satmanın yollarını aramakta ve bu nedenle bazen olmadık maceralara atılmaktadırlar.

Bu kesimlerde evlilikte, eş seçiminde genellikle ana-babanın bazen de ailenin rızası, kızın kendi kararı geçerli olmaktadır. Başlık yine rol oynamakta ancak biçimi değişmektedir. Başlığın yerini kız evi tarafından yapılan eşya listeleri, «anayolu, babayolu, ebe yolu, dede yolu» gibi hediyeler almaktadır.

Yine özünde değişmeyen şey kızın mal gibi satılmasıdır.

Evlilikte evde kocanın sözü geçer. Çünkü evin geçimini sağlayandır o. Kadın ev işi yapar, kocasının işlerini görür. Şunu da belirtelimki bu kesimlerde erkek için evlilik kendine iyi bakacak bir kız «alma»dır. Kadının ev işlerinin tek düzeliği, ağır, aşağılayıcı, bayağı havasıyla sersemleşir, ev kölesi haline gelir. Kişiliği gelişmemiş, dırdırcı, geçimsiz bir varlık olmuştur.

Küçük burjuva kesiminde ise, -bu kesim bir ara tabaka olmanın verdiği tüm özellikleriyle, tüm kaypaklığıyla zaman içinde ne geçerliyse onu uygulamaktadır -kız çocuk yetiştirmede-kızlar daha iyi yaşamaları, daha iyi bir koca bulmaları için okutulurlar. Süslenmeleri, güzel ve alımlı görünmeleri istenir, beğenilmeleri ve seçilmeleri için. Bu kesimin evlilikleri Kapitalist toplumun tüm özelliklerini taşımakta olup, mirası sürdürme ve çıkar üzerine kurulmuştur.

Büyük burjuva kesiminde erkek ve kızlar seçkin bir ortamda yetiştirilirler. Bu kesimin insanları arasındaki ilişkiler kesinlikle çıkar ilişkileridir. Kızlar kişiliklerini geliştirmeden çok çünkü bina gerek ve ortam

olması bizlerin içinde yaşadığımız toplumsal yapıda kadınların ekonomik-demokratik hakları için mücadele etmesini önlemez. Doğru devrimci siyasetin belirleyiciliğinde, yürütülen ekonomik-demokratik mücadele, kadınların eğitim sorunlarıyla ilgili şu talepleri gündeme getirmektedir :

1) Kız çocukların çok ufak yaştan başlayarak geleceğin «ev kadınları» olarak şartlandırılmaması için devletin çocuklarla ilgili her türlü yayınında kadını ev işlerine, erkeği üretim sürecine yönelten işbölümünün yansıtılmaması ;

a) Alfabeden başlanarak her türlü kitapta ve dergide kadını mutfakta, erkeği işte gösteren resimlerin kaldırılması,

b) Kadının tek mutluluk kaynağının kocasına ve çocuklarına hizmet olduğu anlayışını yayan yayınların son bulması,

c) Kız çocukların, çeşitli yayınlarla ilerde çalışma yaşamında yer alarak ekonomik özgürlüklerini kazanma doğrultusunda teşvik edilmesi.

2) İlk öğretim olanaklarından geniş ölçüde yoksun olduğu gerçeğinin gözönüne alınarak yaygın halka eğitim hizmetlerinde bulunulması ;

a) Okuma - yazma kursları açılarak büyük kentlerin gecekondu semtlerinde ve kırsal kesimdeki kadınların okuma - yazma öğrenmesinin sağlanması,

b) Ana - çocuk sağlığı üzerine gerekli bilgilerin kırsal ve gecekondu kesimlerindeki kadınlara aktarılması.

3) Yatılı bölge okullarının nitel ve nicel olarak geliştirilerek, kırsal kesimindeki çocukların özellikle kızların katılımının sağlanması,

4- Ekonomik zorluklar nedeniyle çocuklarını orta öğretime gönderemeyen ailelere devletin maddi yardımında bulunması ve kız çocukların okula gönderilmesinin teşvik edilmesi,

5) Ders için öğrencilere gerekli araç ve gereçlerin devlet tarafından temini,

6) Kız Meslek Lisesi adı altında genç kızlara «ev kadınlığı» niteliklerini kazandıran eğitim programlarına sahip okullarda :

a) Moda, çiçek vb. lüks tüketime yönelik derslerin kaldırılması,

b) Günlük ev işlerinde değil çeşitli üretim dallarında yararlı olacak bilgilerin ders olarak okutulması,

c) Bu okulların mezunlarına iş olanaklarının sağlanması (Ör. Çocuk bakımından mezun öğrencilerin devlet tarafından açılan kreşlerde istihdamı)

7) Teknik alanda eğitim veren Sanat Okullarına daha çok kız öğrencinin gitmesinin teşvik edilmesi,

8) Kitle iletişim araçlarının en etkili eğitim araçlarından olduğu gerçeği göz önüne alınarak bu araçların geniş bir biçimde devrimci ideolojiyi yayma yolunda kullanılması ;

a) Burjuvazinin özellikle kadınlara yönelik olarak yaygınlaştırdığı yayınlara karşı alternatifler geliştirilmesi,

b) Gerektiğinde yayınlarda bugünkü biçimlerinden yararlanarak, emekçilerin gerçek yaşamlarının, mücadelelerinin dile getirildiği konuların işlenmesi,

c) Yayınların daha ileri bir okuma alışkanlığı kazandırmaya yönelik olması,

d) Etkin kitle iletişim araçlarından olan radyo ve televizyonda, «Kadın Programı» olarak düzenlenen yayınlarda, kadınların yaşamın sadece bir yönü ile şartlandırılmasına karşı çıkılması ve kadın sorununun diğer toplumsal sorunlardan ayrı düşünülmeceği gerçeğinin vurgulandığı programlar yapılması,

e) Kadınları dört duvar arasından kurtaracak, üretici çalışmaya yöneltecek yayınların yapılması,

f) Sinema, tiyatro gibi etkili dallarda, devletin amatör sanatçıları destekleyerek onların, kadınların çeşitli sorunlarını ve gerçek kurtuluşlarının nerede olduğunu sergileyen yapıtlar oluşturmaya olanak tanınması,

9) Toplumumuzda yetişkinlerde çeşitli biçimlerde varolan bedensel ve ruhsal bozuklukların değerlendirilmesiyle, orta öğretimde, insanı doğru ve sıhhatli bir biçimde bilgilendiren cinsel bilgiler dersinin konması ;

a) Bu derslerde insan fizyonomisinin teorik ve slaytlarla pratik olarak anlatılması,

b) Doğum olayının nasıl meydana geldiğinin-hayvanlar üzerinde gösterilebilir-teorik ve slaytlarla pratik olarak açıklanması,

10) Ergenlik çağına gelen kız ve çocukların yanlış ve sağlıksız bilgilerden korunmaları amacıyla okullarda cinsel bilgiler derslerinin verilmesinin yanısıra onlara bu yaşların topluma en yararlı olduğunun belirtilmesiyle ;

a) Okullara uygulamalı dersler konulması ve enerjilerinin çeşitli uygulamalı alanlara kanalize edilmesi,

b) Kişiliklerini kazanmaları, kendilerini geliştirmeleri yönünde çalışmalar yapılması,

c) Spor, eğitim, okuma salonları, derslerle ilgili bağ ve bahçe, tarla, tarım alanlarında çalışmalarının sağlanması, -

11) Kadınların dışarda çalışmamaları nedeniyle kurulu düzenin üstyapı kurumlarından daha çok etkilendiği gerçeğinden yola çıkarak;

a) Kadın-erkek herkesin çalışabilmesi için gerekli maddi ortamın sağlanması, işsizliğin kapitalist düzenin kaçınılmaz bir sonucu olmasına karşın azaltılması için çalışılması,

b) Herkese iş sahalarının açılması,

12) Çalışan kadınların mesleklerinde ilerleyebilmeleri için eğitimin iş saatleri içinde verilmesi,

13) Çalışan kimselerin kendilerini geliştirebilmeleri için çalışma saatleri dışında çeşitli kültürel ve sportif faaliyetlere katılmasının sağlanması,

14) Eşit işe eşit ücret ilkesinin uygulanarak, kadın-erkek çalışanlarda ücret farklılığının kaldırılması,

15) Çalışma koşullarının daha iyileştirilmesi,

TÜSTAV

Halkevleri Basımevi - ANKARA